

بهبود کتاب

سالی گذشت و ما به بهاری دیگر نزدیک می‌شویم. همه دست‌اندرکاران حوزه نشر، چون باغبانانی در تکاپو هستند تا به‌بار نشستن زحمات خود را به‌چشم ببینند. تلاش ناشران به‌مناسبت فرارسیدن بهار کتاب، لیتوگرافی‌ها، چاپخانه‌ها، صحافی‌ها و دیگر دست‌اندرکاران تولید کتاب را به تکاپو واداشته است تا بهاری دیگر را جشن بگیرند و از ثمره دسترنج خود بهره‌مند شوند. این جشن مختص تولیدکنندگان کتاب نیست، بلکه تمام علاقه‌مندان به کتاب در این فرخنده ایام شریک هستند. از ماه‌ها قبل، کتابداران کتابخانه‌ها، تلاش شبانه‌روزی خود را برای برنامه‌ریزی و استفاده بهینه از نمایشگاه آغاز کرده‌اند تا ضمن استفاده از فضای روحانی نمایشگاه، حیره یک ساله کتابخانه خود را از کتاب‌های تازه منتشرشده تهیه کرده و با دستی پر در خدمت مراجعه‌کنندگان باشند. علاوه بر آن اختصاص بودجه‌ای اندک به خرید کتاب در بسیاری از کتابخانه‌ها و در بسیاری از موارد محدودشدن خرید به ایام نمایشگاه، تلاش و اشتیاق کتابداران را بیشتر می‌کند.

سال گذشته مسئولان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با وجود مخالفت‌های زیاد برخی از ناشران و اتحادیه ناشران تهران، با اقدام شجاعانه‌ای برای اولین بار - پس از نوزده سال برپایی نمایشگاه کتاب تهران در محل دائمی نمایشگاه‌های تهران - نمایشگاه کتاب را در مصلاى بزرگ تهران برگزار کردند که البته با وجود مشکلاتی که به‌دلیل تغییر مکان ایجاد شده بود، با موفقیت همراه بود. اگرچه برخی از عوامل چون جابه‌جایی، مقاومت تعدادی از ناشران، نمایشگاهی نبودن فضاهای مصلى، و نظایر آن مشکلاتی را در برپایی نمایشگاه به‌وجود آورد، ولی برخلاف پیش‌بینی‌های برخی از رسانه‌ها و ناشران، مبنی بر عدم استقبال از بیستمین نمایشگاه کتاب تهران، شاهد حضور بسیار چشم‌گیر مردم در نمایشگاه بودیم و بسیاری از ناشران و شرکت‌کنندگان پس از پایان نمایشگاه، از فواید بسیار زیاد تغییر مکان نمایشگاه، سخن گفتند. از آنجاکه تغییر مکان، آن هم پس از نوزده سال، مقاومت‌هایی را در پی داشت، باید اذعان کرد که اقدام دست‌اندرکاران برپایی نمایشگاه کتاب به‌حق بسیار به‌جا بود. دسترسی راحت به نمایشگاه با استفاده از مترو، فضای بسیار بزرگ مصلى، پارکینگ‌های متعدد آن، دسترسی راحت به غرفه‌های ناشران با توجه به تجمع آنها در شبستان، و نظایر آن خود گواهی بر این مدعا و نشان‌دهنده تصمیم درست برای جابه‌جایی نمایشگاه بود. از سوی دیگر فضای روحانی نمایشگاه و قرابت بین کتاب و عبادت، حال و هوای دیگری به فضای نمایشگاه داده بود. اگرچه نمی‌توان از برخی از مشکلات برگزاری نمایشگاه نیز غافل بود.

یک سال از اولین تجربه گذشته است و امسال شاهد دومین سال برپایی نمایشگاه در این فضای روحانی هستیم. به‌نظر می‌رسد که در سال جاری بسیاری از مشکلاتی را که در اولین تجربه غیرقابل پیش‌بینی بود، شاهد نباشیم و با برنامه‌ریزی دقیق و شروعی زود هنگام مشکلات نمایشگاه گذشته را جبران کرد.

علاوه بر اهمیت فوق‌العاده نمایشگاه در رساندن بی‌واسطه کتاب به‌دست مصرف‌کنندگان،

بیست و یکمین نمایشگاه کتاب تهران شاید محلی برای ارزیابی بسیاری از سیاست‌ها و فعالیت‌های مسئولان فرهنگی کشور نیز باشد. از مهم‌ترین این سیاست‌ها پرداخت یارانه‌ها به مصرف‌کنندگان به جای ناشران در سال گذشته می‌باشد و اینکه آیا یارانه توزیع شده در بین مصرف‌کنندگان به نفع صنعت نشر و کتاب و کتابخوانی بوده یا خیر؟ و اینکه جایگزینی بن الکترونیک کتاب به جای بن کاغذی دست سودجویان را کوتاه خواهد کرد؟

همچنین در ایام نمایشگاه کتاب و پس از اتمام آن همواره شاهد بررسی و نقد نحوه برگزاری نمایشگاه و نیز مقایسه آن با نمایشگاه‌های بزرگ دنیا از جمله نمایشگاه کتاب فرانکفورت (بزرگ‌ترین نمایشگاه کتاب دنیا) هستیم. با اعتقاد به سازنده بودن نقد منصفانه باید گفت که عمل نقد، بدون توجه به همه جوانب امر عملی ناصواب خواهد بود و نه تنها کمکی به کلیت مسئله نمی‌کند، بلکه اجرای درست کارها را نیز با مشکل مواجه می‌سازد. با توجه به حضور مستمر نگارنده در نمایشگاه کتاب فرانکفورت در چند سال گذشته - پنج دوره را از نزدیک شاهد بودم - و نمایشگاه کتاب تهران، تصور می‌کنم مقایسه این دو نمایشگاه بدون توجه به زیرساخت‌های نشر، قوانین و مقررات حق مؤلف، زیرساخت‌های تجاری، جایگاه زبانی و جغرافیایی و سیاسی کشورها و نظایر آن قیاسی مع الفارق بوده و نه تنها سازنده نیست، بلکه باعث تضعیف تلاش‌های دست‌انکاران نشر و برپایی نمایشگاه نیز می‌شود.

نمایشگاه کتاب تهران از نظر برنامه‌ریزی، شیوه عمل و اجرا، با توجه به زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران، ویژگی‌های نشر سنتی ایران، فقدان قوانین جامع حق مؤلف، نبود زیرساخت‌های مناسب تجارت الکترونیک در سطح ملی و بین‌المللی، ویژگی‌های زبان فارسی، تبلیغات غلط کشورهای بیگانه - به‌عنوان مانعی برای حضور راحت سایر کشورها - و نظایر آن که ارتباطی با نمایشگاه کتاب در چند سال اخیر هم ندارد، قابل مقایسه با نمایشگاه‌های معتبر دنیا نمی‌باشد بلکه سازوکارها و رویه‌های خاص خود را می‌طلبد.

حضور در نمایشگاه‌های بین‌المللی کتاب دنیا - که در چند سال اخیر به‌جد دنبال شده است - و استفاده از تجربیات و دستاوردهای آنها، توجه به قوانین و زیرساخت‌ها ارتباطی و اطلاعاتی در چند سال آینده می‌تواند نمایشگاه کتاب ایران را به نمایشگاهی قابل قبول در منطقه تبدیل کند. نگاهی به تاریخ نمایشگاه‌های بزرگ دنیا با بیش از نیم قرن تجربه، نشان می‌دهد که بسیاری از آنها همانند ما و در مواقعی بسیار دیرتر و حتی کندتر از ما شروع کرده و پیش رفته‌اند.

امیدواریم روزی فرا رسد که از مصالای تهران به نمایشگاه دائمی کتاب تهران نقل مکان کنیم و کتاب به‌عنوان یکی از ارزشمندترین میراث بشری، برای خود نمایشگاهی دائمی داشته باشد، تا بتوان بر اساس آن دقیق‌تر و منظم‌تر برنامه‌ریزی کرد.

ان شاءالله